

կան արդեւրքներու դէմ կուռելու միջոցները: Այս հարաւէն անմերձենալի դերքը հեշտ հաղորդակցութիւն մ'ունէր վերին եւ ստորին Արածանոյ հովիտներուն հետ, եւ ըստ այսմ ալ եթէ Կորդուաց երկրէն յարձակման մը վտանգ սպառնար, պաշտպանող բանակը ամէն ժամանակ դիւրաւ կրնար վանայ ծովու շրջակայքն հասնիլ եւ անկէ արագութեամբ անցնիլ Արտաշատ, ինչպէս ըրաւ 59ի ամառը սրարշաւ յառաջացող հռոմէական զուեղ մը, երբ Տրդատ Աւարդատականէ վերջին փորձ մը փորձեց կորսնցուցած իր պետութիւնը վերագրաւելու³⁷: Այս կենդրոնական պաշտպանողական առաջնակարգ դերքիս վրայ հիմնած էր Կորբուզոն իր ռազմական ծրագիրը քանի մը տարի յետոյ ծագելիք պարթեւական մարտին համար³⁸:

Հոռոմ պատերազմին քաղաքական նպատակին ալ հասած էր. Հայաստան դարձեալ ամբողջս կայսեր ձեռքն էր եւ կրնար պետութեան շահերուն պահանջին համաձայն տրամադրել անոր վրայ: Արշակունի հետամուտին կը մնար իրապէս միմիայն կայսեր շնորհին յոյսը, եթէ կանխամեծար չհամարէր պարթեւական պետութեան բոլոր ուժովն նոր պատերազմի մը — եւրին մէջ անստոյգ — ուղին բռնել: Սակայն նկատելով Տրդատի եւ անոր թագակիր եղբոր մեծատենչ բնութիւնը, կարելի չէր վայրկեան մ'իսկ տարակուսիլ թէ ըմբոստ վրկաններու դէմ մղուող ծանր կռուին վերջացումէն անմիջապէս ետքը, Հայաստանի համար նոր եւ աւելի բուռն պարթեւական պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլար: Հռոմէական կառավարութիւնը, որովհետեւ այդ միջոցին դեռ Հայաստանէն անդին յառաջանալու միտք չունէր, սպասման քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ. 59ի գարնան արեւելեան խնդիրներուն առժամեայ կարգադրութիւն մը ըրաւ, եւ այնուհետեւ իր ուշադրութիւնը դարձուց աւելի ստիպողական հարցերու: Յաջորդ հատուածին մէջ պիտի նկատենք 59 տարուոյ առժամեայ կարգադրութիւնները եւ մարտադադարի շրջանը դրաւող ուրիշ հարցեր:

(Շարունակելի): ԹՐԳՄ. Հ. Մ. ՀԱՊՈՂԵԱՅ

³⁷ Տակիր. Տ. ԺԳ. 25:

³⁸ Այս դերքիս յարմարութիւնը Հէնդրերոն չէ ճանչցած, վասն զի Տիգրանակերտի տեղւոյ մասին սխալ կարծիք կազմած է. աւելին տես վարը Գ. Ա. յոդ. 3:

Ս Ե Ի Ը Ն Ա Յ Վ Ը Ն Ք Ը

(Շառունակելի):

ՅԱԻԵԼՈՒԱՄ Ա.

Յուցակ Սեւանայ մեհապատանի վանահայրերի եւ միաբանների:

Գժրախտարար մեհապատանի զիւանոսմ հատուկտոր տեղեկութիւններ են մնացել միայն մեհապատանի վանահայրերի եւ միաբանների համար: Սեւանայ պատմութեան ամբողջութեան համար զրի եմ առնում այժ տեղեկութիւնները:

Ա. վանահայրեր:

1. 1801 թ. վանահայրն է Սարգիս Վ. Ոսկանապատցի, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
2. 1818 թ. Ռափայէլ Վ. այր սրբակեաց, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
3. 1819 թ. Յովհաննէս Վ. Հաջաջարցի, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
4. 1840 թ. Մինաս Վ. ճաթղուանցի, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
5. 1841 թ. Յարութիւն եպոս. Գանձակեցի, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
6. 1842 թ. Յովհաննէս Վ. Տփիսիսեցի, ըստ Մեսրոպ եպոս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
7. 1849 թ. Մկրտիչ Վրդ., ըստ մեհապատանի զիւանի:
8. 1850 թ. Կարապետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
9. 1861 թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
10. 1869 թ. Կարապետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
11. 1875 թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
12. 1887 թ. Կարապետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
13. 1892 թ. Գալուստ Վ. Այվաղեան, ըստ մեհապատանի զիւանի:
14. 1892 թ. Գրիգոր Վ. (Բուրա):
15. 1895 թ. Սարգիս Վ. Փիլոյեան (1901 թ. Եպիսկոպոս):

Բ. Միաբաններ:

1. 1849 թ. Պետրոս արեղայ, Գալուստ սրկ., զպիր Յարութիւն, տիրացու Աւետիս, զպիրներ Ղաղար, Կարապետ, Յարութիւն Տէր Սահակեան, տիրացու Սարգիս:
2. 1860 թ. Պետրոս, Գրիգոր Վ. Ներ, Յարութիւն արեղայ Մարանձեան, Յովսէփ Վ. Բէժանեան, Մովսէս Վ. Թովմասեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գէորգեան, Բաղդասար սրկ. Աւետիքեան: Տիրացուներ՝ Գրիգոր, Միքայէլ, Պետրոս, Դաւիթ, Յովհաննէս: Մահատեսներ՝ Կարապետ, Ներսէս, Թորոս, Միլիթար եւ Սարգիս:
3. 1862 թ. Պետրոս Վ. Մեղրոնեան, Գալուստ Վ. Տրդատեան, Ներսէս Վ. Թորոսեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գէորգեան, Յովսէփ Վ. Բէժանիս, Բաղդասար աւգ. սրկ., Սողոմոն աւգ. սրկ. Օքոյեան, Աւետիք սրկ. Սամուէլեան: Տիրացուներ՝ Յարութիւն, Փոքր Գրիգոր, Պետրոս, Միքայէլ, Յովհաննէս:
4. 1890 թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, Իզնատիոս Վ. Այվաղեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գրիգորեան, Գալուստ արդ. Յակովբեան, Մամբրէ, Տէր Յովհաննէսեան, Մամբրէ, Թագէտ արեղաներ, Սողոմոն եւ Եփրեմ սարկաւազներ:
5. 1896 թ. Գալուստ, Մամբրէ, Մատթէոս, Խորէն, Գրիգոր վարդապետներ, Դաւիթ արեղայ, Սողոմոն, Եփրեմ սարկաւազներ, Մեղրոն, Մանուկ, Սիմէոն, Վահան, Սարգիս, Ստեփան, Պողոս, Հան, Սարգիս, Ստեփան, Միլիթար Սրիստակէս տիրացուներ, Միլիթար, Դաւիթ, Աղեքսանդր, Սմբատ, Յարութիւն, Միքայէլ, Աւետիք եւ Կարապետ եղբայր մահատեսներ:

ՅԱԻԵԼՈՒԱՄ Բ.

Սեւանայ մեհապատանի ելեւմտից պատկեր: Սեհապատանի ելեւմտից մատենները եւս կանոնաւոր պահուած չեն. բաւական տարիները պակասում են, ուստի եւ պատկերը ւրիշ չէ:

Սեհապատանի մուտքի աղբիւրներն են եղել Յամաքարերդ եւ Գոմաձոր գիւղերից հաւաքուած բահրան, իւր ունեցած ջրաղացներից, կրպակներից ու տներից եկած արդիւնքը, այլ եւ սուրբ Նշանը նուիրակ վարդապետի ձեռքով գիւղերը շրջեցնելուց հաւաքած հացահատիկները, անասնեղէնը: Բացի այդ, նուիրակը աշնանը շրջում էր գիւղերը, յատկապէս Կոտէից շրջանը եւ հաւաքում ընդեղէն, իւղ, պանիր, ձու: Սեհապատանի կողմ ուխտաւորներից ստանում են խաչահամբոյր, մոմեղէն, այլ եւ նուէրներ զանազան տեսակի՝ թաշկինակներ խաս, մատանի, ապարանջան եւ այլն, որ եւ վաճառում են ու գրամ դարձնում:

1. 1855 թ. Յամաքարերդից՝ ցորեն 2 խ. 35 Լ., դարի 8 խ., հաճար 58 Լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 3 խ. 55 1/2 Լ., դարի 9 խ. 15 1/2 Լ., հաճար 52 1/2 Լ.:

Դրամական մուտք.

- մնացորդ 1854 թ. 53 ո. 12 Կ.
- մուտք 1855 թ. 1057 ո. 80 1/2 Կ.
- եւր 1855 թ. 761 ո. 85 1/2 Կ.

2. 1860 թ. Յամաքարերդից՝ ցորեն 8 խ. 5 Լ., դարի 15 խ. 52 1/2 Լ., կտաւատ 76 Լ., հաճար 3 խ. 52 1/2 Լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 13 խ. 7 Լ., դարի 23 խ. 50 Լ., կտաւատ 40 Լ., հաճար 4 խ. 3 Լ.:

Դրամական.

- մնացորդ . . . 795 ո. 94 1/2 Կ.
- մուտք . . . 2584 ո. 14 Կ.
- եւր . . . 2386 ո. 65 1/2 Կ.

3. 1864 թ. Յամաքարերդից՝ ցորեն 12 խ. 30 Լ., դարի 14 խ. 15 1/2 Լ., հաճար 2 խ. 62 1/2 Լ., կտաւատ 1 խ. 45 Լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 9 խ. 97 1/2 Լ., դարի 19 խ. 87 Լ., հաճար 7 խ. 95 1/2 Լ., կտաւատ 41 Լ.: Ընդ ամէնը մնացորդի հետ մեհապատանի ունեցել է՝ ցորեն 158 խ. 62 Լ., դարի 88 խ. 83 Լ., հաճար 21 խ. 90 1/2 Լ., կտաւատ 1 խ. 86 Լ.:

Անասնեղէն ունեցել է 91 հատ: